

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА: УПРАВЛІННЯ ТА ЇХ ВЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН

FINANCIAL RESOURCES OF THE ENTERPRISE: MANAGEMENT AND THEIR IMPACT ON THE FINANCIAL CONDITION

У статті розглянуто основні вектори управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва. Розглянуто вплив фінансових ресурсів на прибутковість та фінансову стійкість. Ефективне управління може забезпечити економію коштів та підвищення прибутковості бізнесу, що в свою чергу призведе до нарощення фінансових ресурсів. Досліджено структуру джерел фінансування підприємств України в цілому та за їх розмірами, обґрунтовано необхідність їх збалансованості. Проведено аналіз динаміки фінансових результатів підприємств України та індексу фінансового стресу (2008–2022 рр.). Економічна нестабільність країни може негативно вплинути на формування фінансових ресурсів і може призвести до скорочення їх обсягу. Досліджено певні чинники, що впливають на фінансовий стан. Обґрунтовано модель потреби у фінансових ресурсах підприємств, враховуючи коливання фінансового циклу.

Ключові слова: забезпечення фінансовими ресурсами, оптимізація, управління фінансовими ресурсами, фінансові результати, фінансові ресурси.

УДК 338

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-18>

Бражник Л.В.¹

к.е.н., доцент,
Полтавський державний аграрний
університет

Аранчій Д.С.

к.е.н.,
Полтавський державний аграрний
університет

Чоп В.С.

здобувач вищої освіти СВО «Магістр»,
Полтавський державний аграрний
університет

Brazhnyk Liudmyla

Poltava State Agrarian University

Aranchiy Dmytro

Poltava State Agrarian University

Chop V.S.

Poltava State Agrarian University

Financial support is especially relevant in conditions of economic instability, as it is during this period that the risks of losses and financial losses become significantly higher. Enterprises can maintain financial stability by increasing their reserves and financial capital, as well as by developing effective financial policies and strategies that allow comprehensive management of financial resources. The basic vectors of management of subjects and enterprise of concept financial resources are considered in the article, influence of financial resources on profitability on financial firmness. An effective management can provide cost effectiveness and increase of profitability of business that in turn will result in the increase of financial resources. The structure of financing sources of Ukrainian enterprises as a whole and by their size was studied. Thus, reduction of part of own financial resources and self-finance, results in a necessity to the domestic enterprises succeeded to the external borrowing. Medium and small enterprises of Ukraine have the greatest such need, which requires enterprises to reasonably approach the issue of balance. Graphical interpretation of fluctuations in the financial results of enterprises in general in the economy and by the structure of enterprises that made a profit (loss) shows that in the period 2010–2021 there were general positive trends in the indicators of the financial results of Ukrainian enterprises. However in a period 2014–2016 there was unprofitable activity of enterprises, such destructive influence that was caused by corresponding political events that confirms increase of index of financial stress. The country's economic instability can negatively affect the formation of financial resources and can lead to a reduction in their volume. Certain factors influencing the financial condition were studied to ensure the completeness and effectiveness of its assessment, as well as to make a forecast of financial results in a general form. The model of the need for financial resources of enterprises is substantiated, taking into account the fluctuations of the financial cycle, the use of which allows you to draw appropriate conclusions about existing and potential opportunities, as well as to make appropriate management decisions that will affect the increase of its financial stability.

Key words: provision of financial resources, optimization, management of financial resources, financial results, financial resources.

Постановка проблеми. В умовах політичної та економічної нестабільності суб'єктам господарювання стає дедалі важче стабільно функціонувати, розвиватися, закріплювати свої позиції на ринку та, врешті-решт, отримувати прибуток. Ефективною умовою господарської діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва є належне фінансове забезпечення, базисом якого складають фінансові ресурси.

Управлінні фінансовими ресурсами є критично важливим для будь-якого підприємства, оскільки воно дозволяє планувати, контролювати та оптимізувати використання та залучення фінансових ресурсів. Управління фінансами є актуальним завжди, оскільки дозволяє підприємствам забезпечувати свою життєздатність та розвиток в умовах конкурентної боротьби. Незалежно від розміру підприємства, ефективне управління фінансовими ресурсами допомагає забезпечити стабільність та

прибутковість діяльності суб'єкта підприємництва. Особливо важливим управління стає у кризові періоди, коли підприємствам потрібно приймати швидкі та обґрунтовані рішення щодо зменшення витрат та оптимізації використання ресурсів [1; 2; 3].

Таким чином, управління фінансовими ресурсами є невід'ємною складовою діяльності будь-якого підприємства та є актуальним завжди, незалежно від ситуації на ринку або економічних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На протязі багатьох років науковці здійснювали дослідження фокусного і комплексного управління фінансовими ресурсами. Найбільш відомі дослідження, дотичні до даного питання, у вітчизняній науковій спільноті, це праці: Білан Ю.В., Бланк І.О., Гончаренко Ю.М., Гудзь О.Є., Маркова І.В., Малишева І.В. та інші. Проте деякі вектори вирішення цього питання потребують подальших досліджень.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6594-3283>

Постановка завдання. Управління фінансовими ресурсами є складним процесом, який включає в себе багато аспектів, які потребують вирішення. Наукова полеміка виникає навколо питань, зокрема розробка стратегії і планів залучення та використання фінансових ресурсів; контроль за різноманітними витратами, що може допомогти збільшити прибуток та покращити фінансовий стан суб'єкта підприємництва, а також запобігти фінансовим проблемам, якщо передбачати ризики та дбати про ліквідність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка фінансових ресурсів полягає в тому, що вони мають розподільний характер, виступають в грошовій формі, відображають формування і використання різних видів прибутків і нагромаджень суб'єктів господарювання та є ключовою складовою фінансового потенціалу підприємства [4].

Для ефективного управління фінансовими ресурсами необхідно здійснювати оцінювати їх структури, ідентифікувати та досліджувати основні фактори, які впливають або можуть впливати на їх формування (для суб'єктів підприємництва такими факторами можуть бути структура та ліквідність активів, плата за користування залученими ресурсами) тощо [5].

Дослідження структури фінансових ресурсів дозволяє з'ясувати, яким чином фінансові ресурси залучаються, потім і використовуються для забезпечення його діяльності та досягнення стратегічних цілей. Визначення джерел фінансування допомагає оцінити ефективність використання ресурсів, залучених підприємством.

Структура фінансових ресурсів підприємств України (рис. 1), яка складається із власних та залучених джерел, свідчить про динамічне зменшення частки власних джерел фінансування, все більше підприємств користуються залученими коштами для ведення господарської діяльності. Такі тенденції без ефективного управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва можуть призвести до збільшення показника фінансового ризику, також це сигналізує про збільшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Починаючи з 2007 р. і до кінця 2021 р. дана частка власних коштів знизилася на 15,1 в.п., тобто підприємства все більше користуються позиками або залученими коштами, найбільша їх частка була у 2017 році – 75,3%.

Залежно від типу позики та конкретної ситуації, різні за розмірами суб'єкти підприємництва можуть зацікавитись отриманням позик [7]. Великі підприємства можуть звертатися до банків та інших фінансових установ для отримання грошей на розвиток, інвестиції в нові технології, придбання обладнання тощо. У той же час, середні підприємства можуть звертатися як до комерційних банків, так і до інших джерел фінансування (наприклад, краудфандингові платформи). Малі підприємства можуть також залучати кредити, як і середні, проте виникають певні труднощі в отриманні фінансування у порівнянні з іншими видами.

У табл. 1 розраховано частки основних складових капіталу підприємств України.

Середні і малі підприємства України мають більшу потребу у сумах фінансування, тому вони

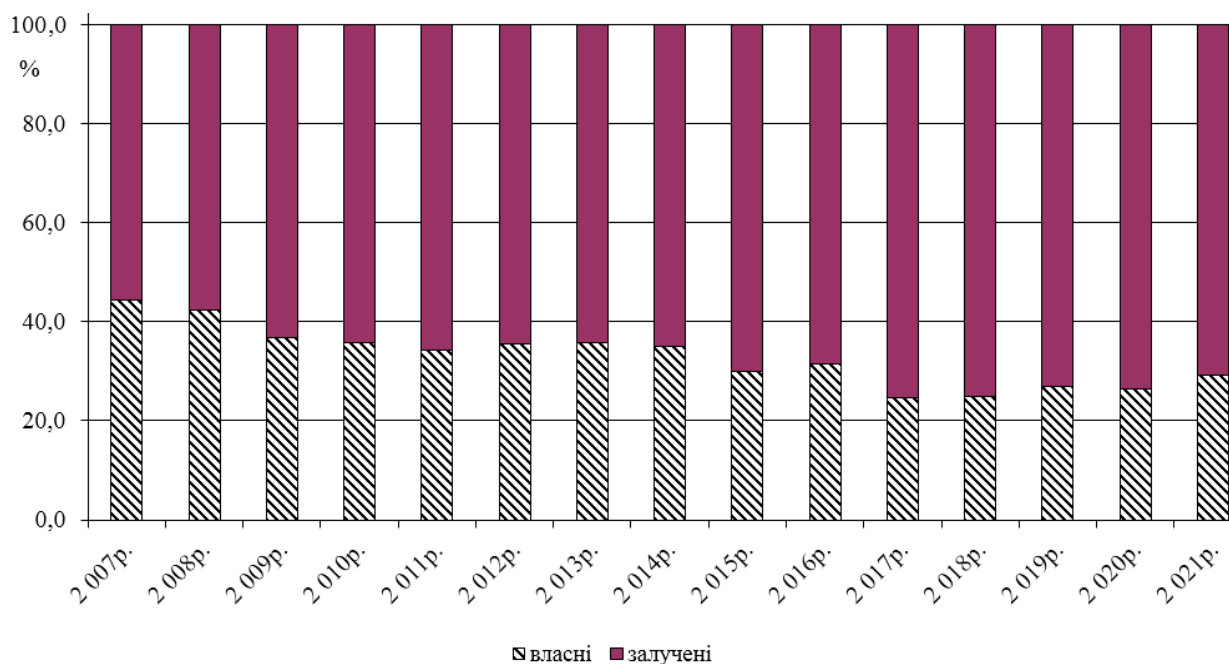

Рис. 1. Динаміка структури фінансових ресурсів підприємств України

Джерело: складено на основі [6]

Структура капіталу підприємств України за 2013–2021 рр., %

Роки	Власний капітал			Довгострокові зобов'язання і забезпечення			Поточні зобов'язання і забезпечення		
	великі	середні	малі	великі	середні	малі	великі	середні	малі
2013	40,4	31,5	29,5	18,1	19,7	18,4	41,5	48,8	52
2014	33,0	19,3	20,4	21,1	26,0	20,8	45,9	54,6	58,8
2015	43,6	15,9	18,0	19,0	24,0	19,6	37,5	60	62,4
2016	45,3	14,5	7,2	15,6	21,6	14,5	39,2	63,8	78,2
2017	41,1	15,6	10,2	14,7	18,3	20,4	44,3	66,1	69,3
2018	41,9	14,6	13,4	14,2	15,6	19,4	43,9	69,8	67,1
2019	39,5	18,7	19,3	14,3	14,2	14	46,2	67,1	66,6
2020	40,2	19,4	17,2	17,1	14,5	13,4	42,7	66,2	69,3
2021	41,3	22,6	21,2	15,1	11,9	11,8	43,6	65,4	66,9

Джерело: складено на основі [6]

частіше звертаються за позиками. Серед великий підприємств за досліджуваного період найбільша частка власного капіталу – 45,3% у 2016 році, тоді, як найменша складала 33,0% у 2014 році, хоча рекомендоване значення коефіцієнта автономії має бути більше 0,5. Таким чином, простежується дефіцит власних джерел фінансування.

У структурі пасивів серед вітчизняних підприємств переважає питома вага саме позикового капіталу, зокрема у середніх у 2021 році – це 11,9% довгостроковий позиковий капітал, 65,4% короткостроковий позиковий капітал і малі суб'єкти підприємництва у 2021 році – це 21,2% довгостроковий і 66,9% короткостроковий позиковий капітал. Розрахунки свідчать про залежність підприємств України від зовнішніх джерел фінансування, тому гостро стоїть питання грамотного управління фінансовими ресурсами, щоб запобігти потрапляння у «боргову яму».

Фінансові ресурси можуть допомогти підприємству розширювати свій бізнес, що може вплинути на збільшення власного доходу і прибутку, а вже отримані власні джерела можуть знизити загальні витрати на фінансування і підвищити рентабельність підприємства. В умовах сьогодення, особливої уваги заслуговують і виважені рішення фінансових менеджерів, які в умовах високого ризику, економічної невизначеності змушені створювати рецепти зміцнення фінансового стану.

Вивчення всіх цих динамічних процесів, своєчасне та якісне реагування на диспропорції у джерелах фінансування дозволить виявити вектори щодо власних можливостей з метою уникнення фінансових проблем.

Аналізуючи структуру підприємств, їх частка, які отримали збиток за 2010–2021 роки мала тенденцію до зниження та становила у 2021 році 27,1%, на 15,6 в.п. мене у порівнянні з 2010 роком. Отже, загальна частка прибуткових підприємств в

Україні у досліджуваному періоді (2010–2021 рр.) всього по економіці зросла з 57,3% у 2010 році до 72,9% у 2021 році.

Загальна динаміка темпів зростання фінансових результатів підприємств України має тенденцію до збільшення. Проте у 2014–2016 роках спостерігалась збиткова діяльність підприємств, що було пов'язано із відповідними політичними та військовими подіями. Такі умови, які створюють невизначеність для суб'єктів підприємництва, нівелюють можливість впровадження інвестицій, інновацій тощо.

Стримуючими чинниками одержання достатнього фінансового результату, за дослідженнями (анонс опитування респондентів, що проводить Державна служба статистики України) є недостатній попит і фінансові обмеження – 45%, нестача кваліфікованої робочої сили – 15%, що пов'язано певним чином з міграційними процесами.

Оцінити взаємозв'язки між змінними та прогнозувати значення одного фактору на основі іншого дозволяє кореляційно-регресійний аналіз. Використовуючи дані Державної служби статистики України за період 2007–2021 рр. проведемо дослідження залежності фінансового результату (Y) від змінних: власний капітал (X1), позиковий капітал (X2), активи (X3). Кореляційна матриця для перевірки мультиколінеарності представлена в табл. 2.

Можна зазначити, що всі змінні тим чи іншим чином пов'язані з показником фінансового результату. Результати свідчать, що найбільший зв'язок впливу у даній сукупності – це фінансовий результат і позиковий капітал, де коефіцієнт кореляції 0,72, що свідчить про високий тип залежності, а також R-квадрат – 0,517, тобто в модель 51,7% припадає саме на зобов'язання та забезпечення, а 48,3% впливу на інші змінні.

Таким чином, на рис. 4 відображається кореляційне поле, лінія регресії та виведено лінійне

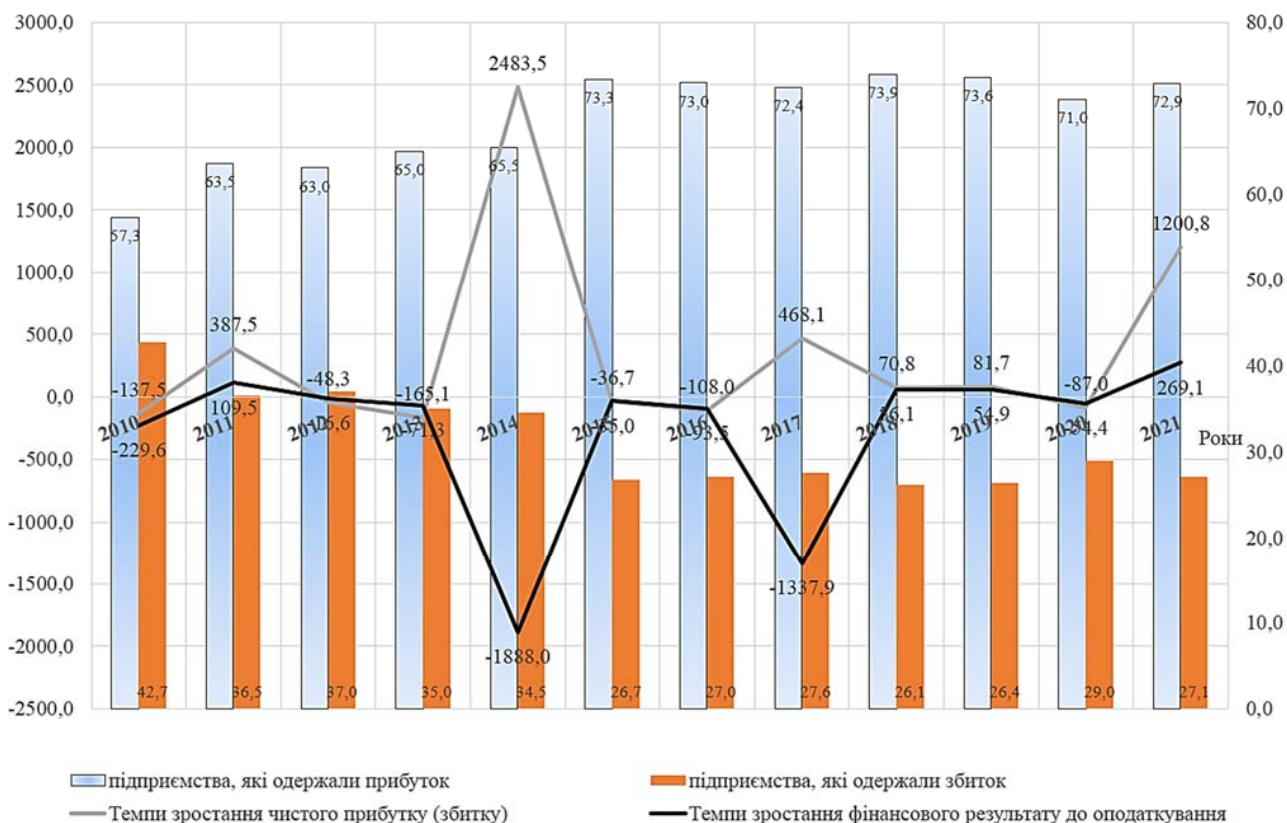

Рис. 2. Динаміка фінансових результатів підприємств України за 2010–2021 рр.

Джерело: складено на основі [6]

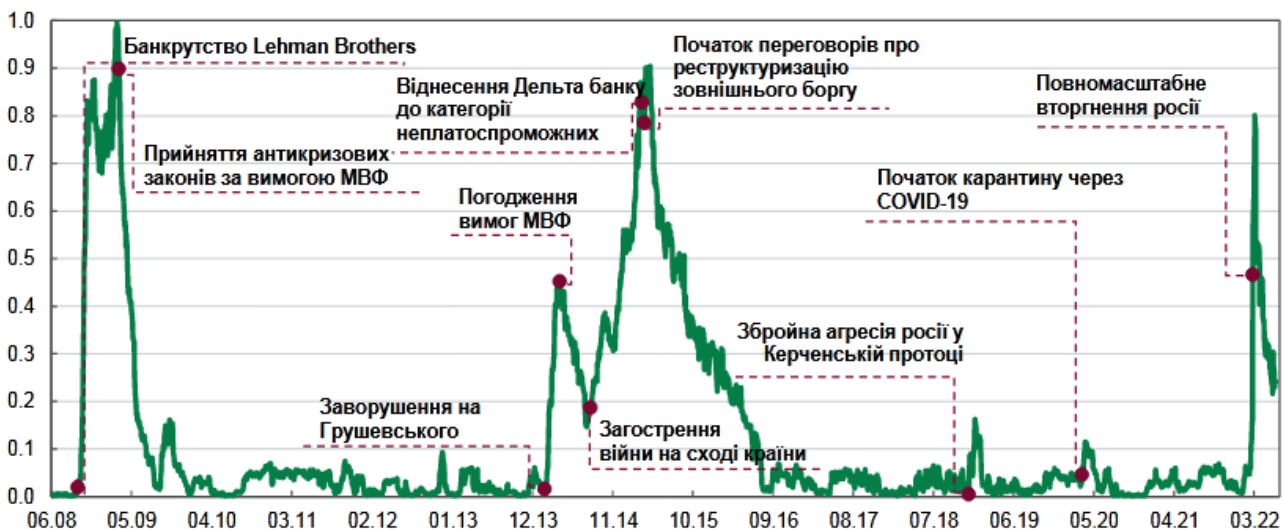

Рис. 3. Індекс фінансового стресу

Джерело: НБУ

Таблиця 2

Матриця коефіцієнтів кореляції моделі

	Y	X1	X2	X3
Y	1			
X1	0,969489	1		
X2	0,982335	0,998235	1	
X3	0,730363	0,719273	0,726006	1

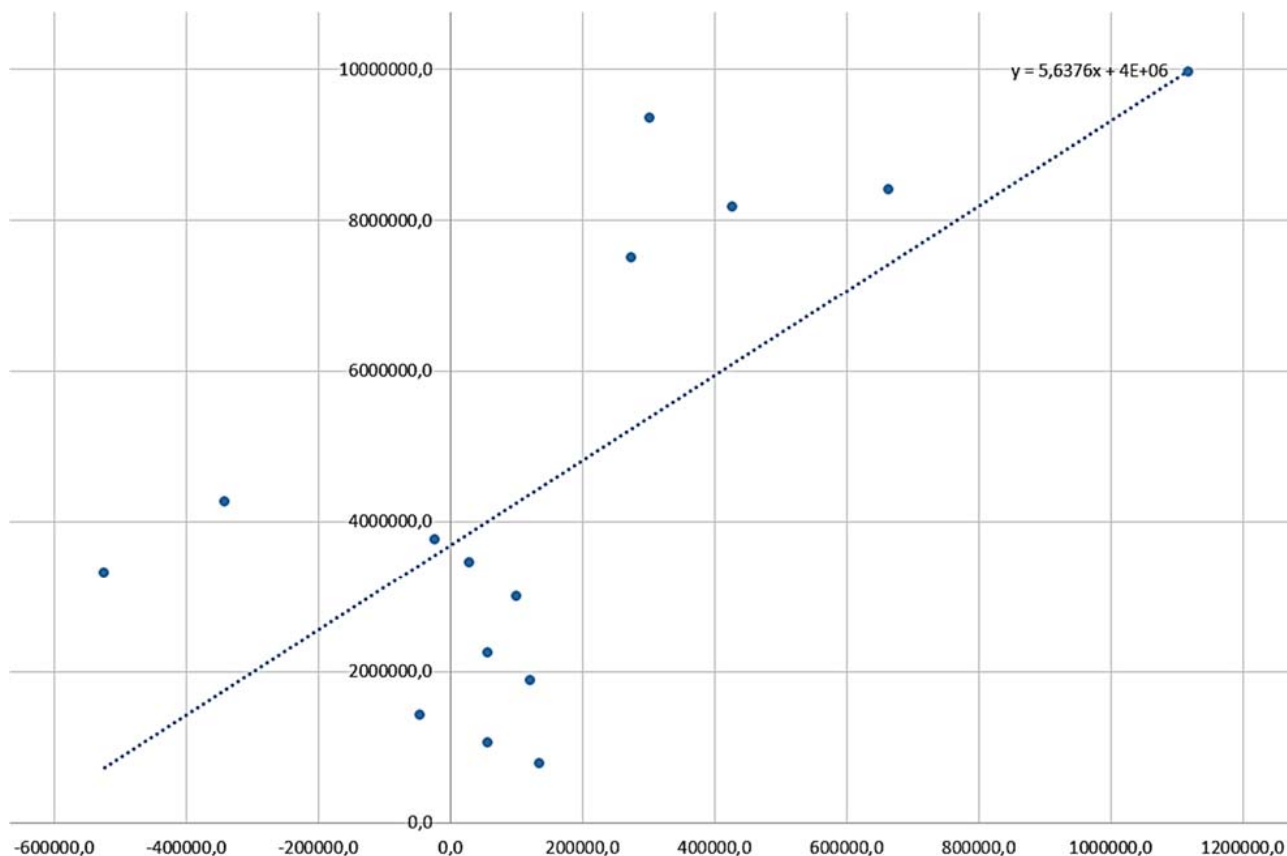

Рис. 4. Модель рівняння регресії за допомогою трендів

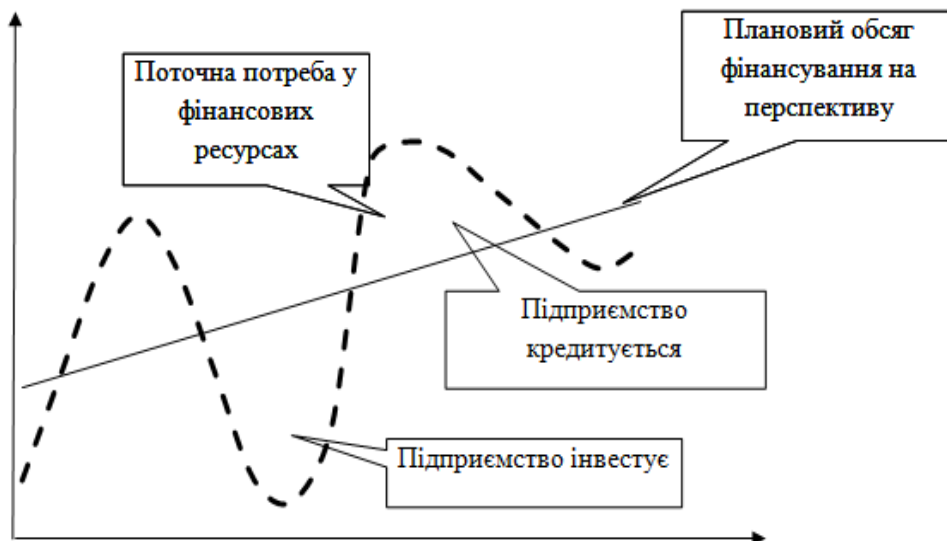

Рис. 5. Модель потреби у фінансових ресурсах

рівняння регресії. При збільшенні зобов'язання на 1 од, показник фінансового результату збільшиться на 5,63 од.

Ефективне управління забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва з одного боку полягає у визначенні достатнього рівня й оптимальної структури валюти балансу, а з іншого боку – ефективне використання та забезпечення фінансової рівноваги. Уповільнення фінансового

циклу негативно позначається на формування виробничих запасів, сировини, матеріалів тощо, таким же чином уповільнення виробничого циклу призводить до недостатнього формування фінансових ресурсів підприємства. Тому ефективне управління тісно пов'язано з процесом планування та прогнозування.

Коли обсяги отриманих фінансових ресурсів підприємствами вищі, ніж їх потреба, тоді у них

виникає надлишок фінансових ресурсів, який вона може використовувати для короткострокового інвестування. Таким чином, визначаючи обсяг потреби чи надлишку фінансових ресурсів і встановлюється чи може бізнес у певному короткостроковому періоді позичати чи кредитувати.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи і систематизуючи проведені дослідження, слід зазначити, що при управлінні фінансовими ресурсами, як стратегічного напрямку діяльності підприємств, слід оцінювати їх пріоритетність векторів при реалізації у практичній фінансово-господарській діяльності, зокрема: балансування фінансових потоків (прискорення кругообороту); управління ризиками (створення резервів, лімітування тощо); поглиблення аналізу (визначення рівня вартості окремих складових фінансових ресурсів, розробка оціночних показників, що характеризують ефективність використання фінансових ресурсів); розробка системи норм та нормативів (оптимізація обсягу, складу і структури фінансових ресурсів за окремими складовими); оптимізація використання фінансових ресурсів в операційній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Томілін О.О., Лесюк А.С. Сутність та оцінка фінансового стану підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 561–566. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1511>.
2. Аранчій В.І., Томілін О.О., Дорогань-Писаренко Л.О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. РВВ ПДАУ, 2021. 300 с.
3. Потапюк І.П., Мазіленко С.С., Прусова М.О. Фінансово-економічна безпека як основа безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 2 (02). С. 156-160. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/83>.
4. Аранчій В.І., Бойко Л.М., Черненко Л.В. Гроші та кредит : навч. посіб. Львів : Магнолія 2009, 2010. 300 с.

5. Дорогань В.К., Томілін О.О., Гаврилова О.А. Основи фінансової діяльності підприємства : підручник. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2008. 259 с.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація Державно служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Бражнюк Л.В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. С. 778–783. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua>.

REFERENCES:

1. Tomilin, O.O., Lesyuk, A.S. (2016). Sutnist' ta otsinka finansovoho stanu pidpryyemstva [The essence and assessment of the financial state of the enterprise] *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 14, pp. 561–566. Available at: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1511>.
2. Aranchiy, V.I., Tomilin, O.O., Dorohan-Pysarenko, L.O. (2021) Finansovyy menedzhment [Financial management] Poltava : RVV PDAU, 300 p.
3. Potapiuk, I.P. Mazilenko, S.S., Prusova, M.O. (2022) Finansovo-ekonomichna bezpeka yak osnova bezpeky pidpryyemstva [Financial and economic security as the basis of enterprise security] *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, no. 2 (02), pp. 156–160. Available at: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/>.
4. Aranchij, V.I., Bojko, L.M., Chernenko, L.V. (2010) Groshi ta kredyt : navch. posib. [Money and credit]. Lviv: Magnoliya 2009, 300 p.
5. Dorogan, V.K., Tomilin, O.O., Gavrilova, O.A. (2008) Osnovy finansovoi diialnosti pidpryyemstva [Fundamentals of the financial activity of the enterprise]. Kyiv: View to Europe. Un-th, 259 p.
6. Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Statystychna informatsiia Derzhavno sluzhby statystyky [State Statistics Service of Ukraine. Statistical information of the State Statistics Service]. Available at: <http://ukrstat.gov.ua>.
7. Brazhnyk, L.V. (2018) Finansovi resursy pidpryyemstva: yikh formuvannia ta vykorystannia [Financial resources of the enterprise: their formation and use]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 14. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/111.pdf.